

УДК 75.019.6(492)"16":069.5(477.54) XXМ:7.074

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2024.6.11>**Мельничук Людмила Юріївна,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри теорії і історії мистецтв

Харківської державної академії дизайну і мистецтв

ORCID ID: 0000-0002-1504-1425

ludmel11@ukr.net

ГОЛЛАНДСЬКИЙ НАТЮРМОРТ XVII СТ. ІЗ ЗІБРАННЯ ХАРКІВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ: СТИЛІСТИКА І ТИПОЛОГІЯ

У статті зосереджено увагу на дослідженні колекції голландського натюрморту в зібранні Харківського художнього музею періоду розквіту цієї національної школи у XVII ст.

Особливі економічні, суспільно-політичні та релігійні умови країни стали сприятливим ґрунтом для розвитку голландського мистецтва. Одним з жанрів, який отримав розвиток як самобутнє і самостійне явище став натюрморт.

Голландські натюрморти, окрім культурно-мистецького значення, відіграють роль історичних документів, що розкривають різноманітні сторони життя, як самих художників, так і суспільства в цілому. На додаток до символічного наповнення, що є головною рисою натюрморту XVII ст., все яскравіше виявляється зростаючий інтерес до спостережень та вивчення світу.

Метою дослідження є аналіз структурно-типологічних та стилістичних особливостей голландського натюрморту з фондів Харківського художнього музею, окреслення періодів створення.

На основі систематизації і аналізу музейних документів встановлено походження творів, проаналізовано твори із зібрання Харківського художнього музею, періоди створення, художню мову. У колекції представлено типи натюрмортів: «сніданок», «десерт», «квітковий», «рибний», «мисливський» натюрморти, «пташині двори» з вираженою символікою і особливостями.

Встановлено відповідність стилістики і типології творів харківської колекції голландського натюрморту з роботами найвідоміших представників жанру.

Проблема вивчення творів з музейних колекцій України, їхнього походження, національної приналежності, атрибуції на сьогодні залишається актуальною для дослідників. На жаль, в умовах війни росії проти України це завдання ускладнюється, утім нагромаджений фактологічний матеріал дає можливість продовження досліджень.

Ключові слова: жанри мистецтва, натюрморт, голландське мистецтво, приватні колекції, художній музей, мистецькі виставки.

Melnychuk Liudmyla. DUTCH STILL LIFE OF THE XVII CENTURY. FROM THE COLLECTION OF THE KHARKIV ART MUSEUM: STYLISTICS AND TYPOLOGY

The article focuses on the study of the collection of Dutch still life in the collection of the Kharkiv Art Museum of the period of the heyday of this national school in the XVII century.

The special economic, socio-political and religious conditions of the country became a favourable ground for the development of Dutch art. Still life was one of the genres that developed as an original and independent phenomenon.

In addition to their cultural and artistic significance, Dutch still lifes play the role of historical documents that reveal various aspects of life, both of the artists themselves and of society as a whole. In addition to the symbolic content, which is the main feature of the XVII century still life, there is a growing interest in observing and studying the world.

The purpose of the study is to analyse the structural, typological and stylistic features of Dutch still life from the collections of the Kharkiv Art Museum, to outline the periods of creation.

Based on the systematisation and analysis of museum documents, the origin of the works is established, the works from the collection of the Kharkiv Museum of Art, the periods of creation, and the artistic language are

analysed. The collection includes the following types of still lifes: 'breakfast', 'dessert', 'flower', 'fish', 'hunting' still lifes, 'bird yards' with expressed symbolism and peculiarities.

The article establishes the correspondence of the style and typology of works of the Kharkiv collection of Dutch still life with the works of the most famous representatives of the genre.

The problem of studying works from the museum collections of Ukraine, their origin, nationality, and attribution remains relevant for researchers today. Unfortunately, in the context of Russia's war against Ukraine, this task is becoming more complicated, but the accumulated factual material makes it possible to continue research.

Key words: art genres, still life, Dutch art, private collections, art museum, art exhibitions.

Вступ. У музеях України зберігаються колекції зарубіжного мистецтва, зокрема мистецтво Північних і Південних Нідерландів часів розквіту національної школи. Саме у цій школі як самостійні жанри зародилися пейзаж і побутовий жанр, інтер'єр і анімалістичний жанр, а також натюрморт. Натюрморт виокремився наприкінці XVI – на початку XVII ст. з релігійних, жанрових сцен. З часом з'явилися такі його різновиди: «сніданки», «десерти», «vanitas», «лісові» натюрморти, «кухонні», «рибні», «квіткові», «мисливські» натюрморти, які протягом XVII ст. урізноманітнюються за художньою мовою і символікою.

У Харківському художньому музеї (ХХМ) зберігаються живописні і графічні натюрморти голандських і фламандських мистців, першоджерелом яких є приватні мистецькі колекції, націоналізовані чи подаровані в різний час. Ці полотна є маловідомими широкому колу дослідників і висвітлені у фаховій літературі недостатньо. Утім, вивчення колекції дає можливість встановити період створення, типи, стилістику, атрибутувати твори, скласти уявлення про розвиток розвитку голландського натюрморту, який став одним з найяскравіших жанрів XVII ст. Завдання ретельного дослідження музейних колекцій України надає додаткової актуальності темі.

Аналіз останніх публікацій. Джерелами вивчення голландського натюрморту є зібрання художніх музеїв світу, в яких зберігаються роботи мистців цього жанру. Описи колекцій натюрморту є в музейних каталогах, путівниках, на сайтах тощо. Діапазон проблематики дослідників С. Альперс, С. Буріні, Ю. Тарасова, П. Тейлора, Н. Шнайдера та інших є досить широким: тематика, символіка, стилістичні особливості, типологія голландського натюрморту, етапи розвитку, атрибуція тощо.

Колекція творів зарубіжного мистецтва ХХМ висвітлена в окремих статтях музейних науковців Т. Литовко, В. Мизгіної, Г. Фісанта інших щодо історії формування зібрання музею, у каталогах тематичних виставок, альбомах [4, 6–8]. Проте, у них лише згадувались певні твори, але систематизованого аналізу й оцінки збірки голландського натюрморту в ХХМ дотепер не робилось. У статтях Л. Мельничук, Т. Прокатової, присвячених приватним колекціям у складі музейного зібрання, зазначено першоджерела, з яких надходили твори, зокрема і голландський натюрморт [3, 5].

Результати. Найбільш спеціалізованою галуззю голландського мистецтва називає натюрморт відомий австрійсько-британський історик мистецтва Е.Г. Гомбріх, відзначивши, що «спеціалісти з натюрмортів почали доводити, що сюжет картини набагато менш важливий... тривіальні предмети можуть створити ідеальну картину» [2, с. 430].

Першими дослідниками голландського натюрморту XVII ст. стали колекціонери, які цікавились саме цим жанром живопису. Проте у давніх інвентарях колекцій та аукціонних розпродажів термін «натюрморт» на той час ще не використовувався. Мова йде, наприклад, про «вазу з квітами» (een blompot), «сніданок» (ontbijtje), «фрукти» (fruitje), «мисливські трофеї» (jachtje) або ж атрибути «мирської суєти» (vanitas vanitatis); узагальнена назва «stilleven» з'явилася після 1650 р.

Термін «натюрморт», який зараз використовується навіть у повсякденні, має ажнік не нідерландське коріння і з'явився набагато пізніше. Першими його стали застосовувати французькі енциклопедисти доби Просвітництва, які також спробували упорядкувати та класифікувати голландські натюрморти за жанровою приналежністю.

Часто вона визначалась місцем створення, що полегшує атрибутування творів невідомих мистців. У кожному художньому центрі країни живописці обирали свої теми для композицій: в Утрехті – квіти та плоди, у Гаазі – рибні натюрморти, в Харлемі – скромні «сніданки», в Амстердамі – розкішні «десерти», а в університетському Лейдені – натюрморти типу «vanitas».

Стилістика натюрмортів різних періодів в межах XVII ст. теж істотно змінюється і має характерні риси. У ранній період натюрморти є досить скутими у колориті та композиційно невибагливими: майстри уникають складних ракурсів у зображенні предметів та багатства у деталях. Тло, зазвичай, є нейтральним. У ранніх зразках бере свій початок усталена і самотня багатоаспектна символіка з відповідним дидактичним навантаженням.

Символіка натюрмортів нагадує, що у світі, де є безліч спокус, завжди, за міркуванням голландців XVII ст., є надія на спасіння. Це завдання вимагало знаходження стійкої схеми, в якій органічно поєднувалися б майстерно складена композиція та змістовність. Проте у різні періоди розвитку натюрморту стрункі композиційні схеми ранніх малопредметних зразків трансформувалися у значно складніші пізніших багатоелементних натюрмортів.

У середині XVII ст. натюрморти набувають рис пишності, аристократичності, святковості. Митці стали писати «багаті», «багородні твори», зі складнішими рисунком, композицією, колоритом. У творах починає переважати значення естетичної привабливості та декоративних функцій над змістовістю. Це стосується всіх типів натюрморту. Поступовий відхід від багатоаспектного змісту, моралістично-релігійного значення у бік естетичної привабливості продовжується у другій половині XVII ст.

Майстри кінця XVII ст. розв'язують нові завдання, схилившись до ще більшої розкішності та пишності живописних полотен. Це зумовлює втрату багатоаспектної символіки, вибір більших форматів полотен, зміну темних нейтральних фонів на світлі з багатим драпіруванням та перехід до нової тематики.

Колекція зарубіжного мистецтва ХХМ презентує різні типи натюрмортів, які склались упродовж XVII ст. в голландській національній школі. Добре досліджена на сьогодні символіка і стилістика голандського натюрморту різного часу допомагає в аналізі творів з харківської колекції, які перетинаються зі зразками найвідоміших представників жанру.

Одним з видів натюрмортного живопису є «сніданки», розповсюджені в Харлемі, які походять від сцен бенкетів стрілецьких гільдій з мотивом накритого столу як символом братерства. Навколо найвидатніших мистців Віллема Хеда та Пітера Класа утворилася велика група послідовників, що працювала у традиціях монохромного живопису. Ці «сніданки» вирізняє простота речей (булочка, олов'яний посуд, скляні посудини), витриманих у сірувато-оливковій кольоровій гамі.

Натюрморт «Сніданок» Ханса ван Санта (рис. 1) атрибутовано науковцем ХХМ О. Фадєєвою згідно напису-монограмі HS на руків'ї ножа. Він походить з колекції харківського дослідника гравюри Аркадія Алфьорова, який збирав її перебуваючи довгий час на лікуванні за кордоном. За його заповітом 1873 р. колекція з 50 живописних і більше 3000 графічних творів (переважно голландської школи) надійшла до Харківського університету.

Картини «Натюрморт з лимоном та креветками» пензля невідомого автора (рис. 2), ймовірно, кола Корнеліса де Хема та «Натюрморт з устрицями» художника кола Яна Давідса де Хема походять із зібрання Адама Марцела Собанського, подільського землевласника і цукрозводчика, колекціонера живопису, гобеленів, меблів, порцеляни. Його колекція була перевезена до Харкова в роки Першої світової війни задля збереження, а згодом була націоналізована [5].

Роботи написані олійними фарбами, «Сніданок» – на дубовому дереві, інші два натюрморти – на дрібнозернистому полотні (дереву надавали перевагу в Голландії до третьої чверті XVII ст., надалі частіше стали використовувати полотно). Натюрморт «Сніданок» належить до першої половини XVII ст., а «Натюрморт з лимоном та креветками»

Рис. 1. Ханс ван Сант.
Сніданок

Рис. 2. Невідомий голландський художник.
Натюрморт з лимоном та криветкам

і «Натюрморт з устрицями» – до другої половини XVII ст.

«Сніданок» Санта ван Ханса наближається до естетики так званих «харлемських сніданків» і характеризується тяжінням до певної хаотичності композиційної побудови, невибагливістю елементів, застосуванням локальних барв та нейтрального тону. Автор віртуозно моделює скляні келихи, рефлекси додають посуду рис коштовності. Металеві тарелі різного розміру ніби навмисно підібрано для їхнього вмісту. Динамічне похвлявання у вигляді розрізаного лимону зі спіраллю шкірки виступає найсвітлішим тональним акцентом натюрморту і часто використовується голландськими митцями у натюрмортах типу «сніданок». Простотою без декорування та натяку на розкіш, лаконічністю, стриманим колоритом, рьомером в якості композиційного центру твір ван Санта наближається до робіт знаменитого П. Класа.

У середині XVII ст. тема скромних «сніданків» перетвориться в розкішні «банкети» та «десерти». Золочені кубки, китайська порцеляна та дельфтський фаянс, килимова скатертина, південні фрукти підкреслюють смак до витонченості та розкоші, що затвердився в голландському суспільстві всередині століття. Такими є «Натюрморт з лимоном та криветками» та «Натюрморт з устрицями». Вони значно складніші за своїм предметним навантаженням, символікою. Тут вже не лише сервірований стіл, з'являється стійкий інтерес

до несподіваних ракурсів, милування декоруванням посуду, моделювання фактур тканин та різноманітних за матеріалом поверхонь. Всі зображені речі також мають таємний підтекст, вказуючи на людські чесноти та гріхи. В натюрморті зустрічаються символи, що нагадують про тлінність людського життя: зрілі плоди вказують на родючість; зелене листя є символом відродження та життєвого коловороту; золоті та срібні речі нагадують про скороминучість заможності. Це вказує на співіснування в межах однієї роботи рис натюрморту типу «сніданок» та «марнота марнот» або «vanitas».

В усіх трьох натюрмортах використовується тьмяне тло, що наближає всі зразки до традиції тонального натюрморту. Створюється враження, що предмети виникають з напівдимки, що відіграє особливу роль для побудови простору композиції. У «Натюрморті з лимоном», на відміну від «Сніданку», превалює темний та теплий колорит, різноманітний та сильний. У «Натюрморті з устрицями» майстер використовує контрастніші колористичні співвідношення. Виблискують рефлекси на винограді, келиху, ягодах та посуді. Голландці не використовують різких колористичних співвідношень, співвідносять кольори за допомогою освітлення, його тонких переходів, передачі світлових відблисків та яскравих рефлексів. Саме світлові ефекти стають головним засобом образної виразності.

«Натюрморт з лимоном та креветками», «Натюрморт з лимоном» співвідносяться з традицією пишних голландських «десертів», де все підпорядковується ідеї розкоші предметів побуту, багатству фактур, підкреслює смак до витонченості, що затвердилися в голландському суспільстві в середині XVII ст. Цими рисами роботи з харківської колекції схожі на твори знаменитих В. Калфа, А. ван Бейсрена, які прагнули найдовіршенішим чином поєднати красиві, вишукані речі, передати форму, об'єм, матеріал, фактуру поверхні.

Додамо, що в колекції ХХМ є рисунок тушшю Віллема Калфа (1622–1693) «Дорожні речі», який походить з колекції А. Алфьорова. Лаконічний, схожий на штудію, він показує своєрідність кожної речі й ілюзійністичні можливості натюрморту.

Серед видів натюрморту одним із перших виокремився в самостійний напрямок квітковий натюрморт (Х. ван дер Аст, Б. ван дер Аст), який походить від типу зображень Мадонни з немовлям, а також від гірлянд із різноманітних квітів та фруктів, які оздоблювали релігійні сцени.

У колекції ХХМ цей тип натюрморту представлений твором Абрахама Мінньона (1640–1679) «Букет квітів» (рис. 3), який надійшов до музею з колекції подружжя харківських графіків і колекціонерів Мойсея Фрадкіна і Голди Крігер і був атрибутований

Рис. 3. Абрахам Мінньон.
Букет квітів

науковцем ХХМ Тетяною Прокатовою [5, с. 73]. А. Мінньон – німецький живописець, що навчався і працював в Голландії, в Утрехті, був учнем знаменитого Яна Давидса де Хема. Твір написано олійними фарбами на дереві.

На ранньому етапі свого розвитку, квітковий натюрморт був безпосередньо пов'язаним з алегорією тлінності та типом «марнота марнот». Такої багатоаспектності не спостерігається у квітковому натюрморті з ХХМ, який виконано у стилістиці декоративного живопису. Метелики, мурахи, равлики є тут більше розважальними деталями, що несуть лише певне символічне навантаження (метелик – як символ врятованої або праведної душі, муха – уособлення людських вад та гріховної людської природи, зла, смерті). Утім, головною ідеєю твору виступає тема природи, тонке проникнення у своєрідність навколишнього світу. На основі таких композицій можна відстежити появу і поширення в північній Європі гібридних квітів, виведення яких стало важливим науковим та економічним тогочасним досягненням.

А. Мінньон дотримується схеми Я.Д. де Хема: головну увагу глядача приваблює великий букет квітів, поряд з яким можна побачити декоративні деталі. Обережна динаміка, вертикальна чітка побудова, умовне тло, майстерне акцентування на певних деталях, елегантність свідчать про старанність, з якою Абрахам Мінньон писав цю роботу, виконану на дуже високому рівні. У тому, як складено квіткові букети у композиціях майстра, відчувається тонкий художній смак та висока колористична майстерність. Український мистецтвознавець Платон Білецький писав, що «натюрморт дає змогу переконатися, що в живописі не тільки об'єкт зображення, а й те як він змальований визначає зміст твору» [1, с. 37].

«Квіти» А. Мінньона уособлюють найхарактерніші тенденції флористичних натюрмортів другої половини XVII ст.: вивіреність композиційної побудови, злагодженість її складових частин, попри багатоелементність, наявність різносезонних та різномасштабних квітів тощо.

А. Мінньон також був автором натюрмортів типу «сніданків». У ХХМ зберігається такий

зразок з колекції А.М. Собанського. За стилістичними ознаками його можна віднести до пишних сніданків другої половини XVII ст.

Акварель «Букет квітів», автором якої є Якобус Георгіус Ян ван Ос (1782–1861) з колекції А. Алфьорова належить до XVIII ст., коли відбувся досить відчутний відхід від рис, притаманних періоду розквіту голландського натюрморту. У цей час він остаточно втратив складну символіку, набувши у відповідності до смаків епохи рис ефектності й ошатності.

У колекції ХХМ зберігаються два твори, що зображують мешканців лісових хащ: полотно «Метелики та ящірка» Отто Марсеуса ван Скріка (1619–1678) (рис. 4) з колекції Дойніцина (?), який надійшов 1929 р. та «Лісовий натюрморт» невідомого голландського митця другої половини XVII ст. Обидві роботи написані олією на полотні. «Лісові» натюрморти з харківської колекції є характерними зразками даного типу. Їм властива співставність з проблематикою жанру «vanitas» за колом використаних символів (плазуни, чортополох), тяжіння до графізму та темний колорит, збудований на теплих насичених зближених тонах.

Відомо, що Отто Марсеус ван Скрік мав невеличкий маєток під Амстердамом, де облаштував тераріум на відкритому повітрі. Художник виробив ретельну і досить індивідуальну авторську манеру з реалістичним відтворенням диких рослин і тварин. Такі натюрморти, що межували з анімалістичним

жанром, набули особливого розповсюдження в голландському мистецтві другої половини XVII ст.

Колористичні особливості картини ван Скріка зумовлені її загальним настроєм. Відчувається, що на картині Скріка позначився розвиток тонального натюрморту, адже пріоритетними тонами, до яких вдається автор є коричнево-зелені, а всі деталі ніби постають із похмурого насиченого нейтрального тла.

«Лісовий натюрморт» невідомого майстра є деталізованішим за натюрморт ван Скріка. Змістовим та композиційним центром картини є чортополох, що містично освітлений та наштовхує на асоціацію з чимось лихим. Символіка твору є типовою: ящірка у голландській свідомості часто уподібнювалася змії і була знаком підступності, віроломства, лихих сил. Метелики, що фігурують на обох харківських роботах виступають символами людської душі. Головною ідеєю стає алегорія життя та смерті, тлінність всього сущого.

Натюрморт «Риби» пензля фламандського майстра Александра Андріансена (1587–1661) (рис. 5) написаний олією на полотні у першій половині XVII ст. З музейних інвентарних книг відомо, що робота надійшла 1934 р. з харківського художньо-історичного музею, але першоджерело її місцезнаходження встановити не вдалося.

«Риби» Андріансена є типовим для Голландії і Фландрії зразком «кухонного» натюрморту (натюрморт в інтер'єрі) з використанням

Рис. 4. Отто Марсеус ван Скрік.
Метелики та ящірка

Рис. 5. Олександр Андріансен.
Риби

нейтрального тла комори, позбавленого багаточисельних змістових навантажень, лаконічного за побудовою та колоритом, який набув значного розповсюдження. Як різновид цього типу виникає «рибний» натюрморт, центром якого була Гаага, де рибальство було основним промыслом. Такий натюрморт може існувати як «кухонний» або як напівнатюрморт-напівпейзаж (А. ван Бейєрен).

Натюрморт А. Адріансена є характерним фламандським зразком з тяжінням до жанровості та відмовою від складного багатаспектного символізму голландців. Художник звертався до таких типів натюрморту як «рибний» та «мисливський», працюючи в одному місті з уславленими майстрами натюрморту Ф. Снейдерсом і Я. Фейтом. Утім, його картини виглядають скромніше (предметний та колористичний аскетизм), відрізняючися силою безпосередньої передачі натури, і наближаються до естетики жанрової картини.

З колекції А. Алфьорова походять два твори фламандського художника Дірка Фалькенбурга (1675–1721) «Собака та дичина» (рис. 6) та «Пташиний двір». Обидві картини написані олією на полотні наприкінці XVII ст., коли в мистецтві перемогли декоративні тенденції. Найбільшого значення у цей час набуває новий тип натюрморту – «мисливські трофеї» або «бита дичина» (М. де Хондекутер, В. ван Алст). Натюрморт усе більше підкоряється смакам аристократії, перетворюючись

у вишукану прикрасу інтер'єрів. У них анімалістичні мотиви поєднуються з пейзажними, в яких головним завданням було створення яскравих декоративних ефектів [3, с. 76].

Оточенням так званих «мисливських» натюрмортів є відкритий ландшафт з пейзажним мотивом. У роботі «Собака та дичина» автор застосовує складну, багатоеlementну композицію, поєднуючи живу і неживу природу. Удавана хаотичність досягається завдяки масі битої дичини, що зображена на першому плані, складові частини твору гармонійно вписуються у загальний пейзажний ландшафт.

Інша робота Дірка Фалькенбурга «Пташиний двір» також вирізняється значною композиційною вивіренистю. Полотно характеризується зіставленням різномасштабних мас. Колорит роботи є досить складним та вичурним, кольори дібрано в теплій гамі.

Тип «пташиного двору» виокремлюється дослідниками в окремий різновид натюрморту, проте у фаховій літературі немає однозначності стосовно того, чи можна співвідносити подібні твори з натюрмортом, чи слід вважати їх анімалістичним жанром.

Ці твори зовсім позбавлені властивої раннім голландським натюрмортом знаковості. «Мисливські» натюрморти Дірка Фалькенбурга наближаються до анімалістичного жанру і, водночас, за хронологією та образно-стильовими рисами співвідносяться з концепцією пишного натюрморту. Найважливішою ознакою є їхня невибагливість і, до певної міри, жанровість, наближення до різновиду напівнатюрморту-напівпейзажу, адже довколишнє середовище відіграє неабияку роль у створенні певної атмосфери полотна.

XVII ст. – ціла епоха розвитку натюрморту в європейському мистецтві, головну роль в якій відіграла голландська національна школа. До початку XVIII ст. відмінності між голландськими, фламандськими, німецькими та французькими натюрмортами практично зникли, в основному завдяки тому, що представники голландської школи працювали в більшості країн Європи і мали неабияку популярність.

Рис. 6. Дірк Фалькенбург.
Собака та дичина

2005 р. в ХХМ презентували досить масштабну виставку «Світ натюрморту» із колекції музею та приватних зібрань, яка охоплювала період від XVII до середини XX ст. Мету виставки – показати особливості і різноманітність жанру в розвитку – якнайкраще представляли твори голландців. За словами кураторки Т. Прокаатової, «у натюрморті в основі підходу до теми лежить характерна для світогляду голландського майстра риса – розуміння цінності земного існування, любовне ставлення до всього, що складає оточення людини» [6, с. 3].

На початку лютого 2022 р. в ХХМ відкрилася виставка «Таємниці старовинних натюрмортів», на якій були презентовані живописні та графічні твори західноєвропейських майстрів XVII–XIX ст. з музейної збірки, зокрема і голландської національної школи. На жаль, насолодитися творами любителів мистецтва

завадила повномасштабна війна, яку розпочала росія проти України.

Висновки. У зібранні Харківського художнього музею зберігаються зразки голландського та фламандського натюрморту XVII ст. – періоду, коли натюрморт виділився в самостійний жанр. Вони є досить різними за своїми образно-стильовими особливостями та типологічними рисами, представляють різні періоди і місцевості, відомих і невідомих мистців.

Викладені результати дослідження доводять, що музейні колекції України зберігають цінні твори зарубіжного мистецтва, які презентують національні школи. ХХМ має невелику колекцію, яка, утім, дає уявлення про розвиток натюрморту, розкриває символи, світосприйняття і філософію часу, який називають золотою добою голландського мистецтва.

Література:

1. Білецький П. Мова образотворчих мистецтв. Київ : Радянська школа, 1973. 128 с.
2. Гомбріх Е.Г. Оповідь про мистецтво / пер. з англ. А. Накорчевський. Київ : ArtHuss, 2024. 664 с.
3. Мельничук Л. Мистецькі зібрання польських колекціонерів на Слобожанщині. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва*: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2010. № 1. С. 138–141.
4. Музейні скарби Харкова: образотв. видання у 3 кн. Харків : Колорит, 2009. (Серія «Українська колекція»). Кн. 1 : Мистецтво Західної Європи та Сходу XV–XX ст. Із зібрання Харківського художнього музею / В. Мизгіна, Т. Прокаатова, Т. Литовко, Л. Мельничук. 2009. 188 с.
5. Прокаатова Т. Колекція Г. Крігер – М. Фрадкіна. Мистецтво Західної Європи. *Музейний альманах: наукові матеріали, статті, виступи, спогади, есе* / під ред. В. Мизгіної, Л. Абраменко. Харків : Курсор, 2005. С. 73–76.
6. Світ натюрморту. Виставка творів із колекції музею та приватних зібрань кінця XVII – середини XX ст. : каталог / упоряд. Т. Прокаатова, В. Кацай. Харків : ХХМ, 2005. 24 с.
7. Харківський художній музей. 200 років колекції : альбом / [авт.-упоряд. : В. Мизгіна, Т. Прокаатова, О. Денисенко та ін.]. Харків : Фоліо, 2005. 167 с.
8. Deutsche Kunst des XV–XIX Jahrhunderts aus der Sammlung des Charkiver Kunstmuseums. Charkiv: KMCh, 2005. 28 s.

References:

1. Biletskyi, P. (1973). *Mova obrazotvorchykh mystetstv* [The language of the visual arts]. Kyiv : Radianska shkola, 128 s. [in Ukrainian].
2. Hombrikh, E.H. (2024). *Opovid pro mystetstvo* [A story about art]. Kyiv : ArtHuss. 664 s. [in Ukrainian].
3. Melnychuk, L. (2010). *Mystetski zibrannia polskykh kolektsioneriv na Slobozhanshchyni* [Art collections of Polish collectors in Slobozhanshchyna]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv: zb. nauk. pr.* Kharkiv : KhDADM, № 1. S. 138–141. [in Ukrainian].
4. *Mystetstvo Zakhidnoi Yevropy ta Skhodu XV–XX st. Iz zibrannia Kharkivskoho khudozhnoho muzeiu* (2009). [Art of Western Europe and the East of the XV–XX centuries from the collection of the Kharkiv Art Museum] / V. Myzghina, T. Prokatova, T. Lytovko, L. Melnychuk. 188 s. [in Ukrainian].
5. Prokatova, T. (2005). *Kolektsiia H. Kriher – M. Fradkina* [Collection of H. Krieger – M. Fradkin. Art of Western Europe]. *Mystetstvo Zakhidnoi Yevropy. Muzeinyi almanakh: naukovy materialy, statti, vystupy, spohady, ese*. Kharkiv : Kursor, S. 73–76. [in Ukrainian].

6. Svit natiurmortu. Vystavka tvoriv iz kolektsii muzeiu ta pryvatnykh zibrani kintsia XVII – seredyny XX st. (2005). [The world of still life. An exhibition of works from the museum's collection and private collections of the late XVII – mid XX centuries]. Kharkiv : KhKhM, 24 s. [in Ukrainian].
7. Kharkivskyi khudozhnii muzei. 200 rokiv kolektsii: albom (2005). [Kharkiv Art Museum. 200 years of the collection: album]. Kharkiv : Folio. 167 s. [in Ukrainian].
8. Deutsche Kunst des XV–XIX Jahrhunderts aus der Sammlung des Charkiver Kunstmuseums. (2005). [German art of the XV–XIX centuries from the collection of the Kharkiv Art Museum]. Charkiv: KMCh, 28 s. [in Deutschen].